

Výsledky činnosti Úrazové pojišťovny dělnické pro král. České za první desíletí 1890-1899.

Výsledky činnosti úrazových pojišťoven dělnických v Rakousku za první desíletí 1890—1899 nejsou nijak utěšené a pro jednotlivé teritoriální pojišťovny jsou pohnutkou k nejvážnějšímu jednání. Zvláště úrazová pojišťovna pražská prodělává ze všech sedmi teritoriálních úrazoven rakouských nejtěžší krizi ne snad teprve v době poslední, ale již od počátku.

Počátky dělnického pojišťování v Rakousku nebyly nijak příznivé. Již jednání jak v poslanecké tak v panské sněmovně mělo známky zřejmého nedostatku předběžných prací, s druhé strany tlak organisovaného dělnictva na zákonodárné sbory a v rozkvětu již se nalézající úrazové pojišťování v sousedním Německu působily na urychlení prací legislativních. Když konečně po dvojnásobném jednání v obou sněmovnách zákon o úrazovém pojišťování dělnictva dnem 28. pros. 1887 ř. z. č. 1 ex 1888 došel sankce a skončily se přípravné práce, jako: první sčítání podniků pojistně povinných (min. nař. ze dne 3. dubna 1888), klassifikace podniků dle nebezpečenských tříd (min. nař. ze dne 22. května 1889), teritoriální ohraňování pojišťoven (22. ledna 1889), vypsání a provedení voleb do představenstev pojišťoven, byly konečně ministerským nařízením ze dne 14. června 1889 ř. z. č. 95 úrazové pojišťovny dělnické dnem 1. listopadu 1889 v život uvedeny. A tu hned z počátku vyskytly se nové netušené překážky. Houževnatý odpor k nové instituci od zaměstnavatelů, přemrštěné požadavky od raněných a nepřízeň až k nepochopení nejen se strany úřadů samosprávných, nýbrž i politických první instance, to byli činitelé, kteří dovedli počáteční činnost pojišťovny jak náleží znesnadniti.

Budiž konstatováno, že právě z české strany vedl se nejtvrdší odpor a největší překážky. Neznám druhého případu, že by zákon, dotýkající se tak širokých vrstev lidových s tendencí tak blahodárnou, setkal se kdy s takovým neporozuměním a tvrdošíjným odporem, jako byl právě zákon úrazový. Následky toho ovšem brzy se dostavily a jsou pro českou stranu dosud patrné. Když totiž sčítání pojistně povinných podniků bylo provedeno, objevily se následující výsledky dle obvodů jednotlivých obchodních komor:

	Počet přihlášených podniků	Počet pojištěných
Praha	2810	74.262
Plzeň	2066	23.548
Budějovice	1280	13.128
Liberec	5853	139.854
Cheb	4355	42.161
Úhrnem	16.364	292.953

Z těchto 16.364 přihlášených podniků bylo 7031 hospodářských s 21.847 pojištěnci (na Moravě 13.652 hosp. podn. s 44.969 poj., v Dol. Rakousích 9315 hosp. podn. s 27.511 poj.), ostatní připadá na podniky průmyslové — důkaz, jak veliký byl odpor a s jakým výsledkem potkala se abstinence z české strany. Důsledek toho ovšem byl ten, že při prvních volbách členů do představenstva dne 31. květ. 1889 odbývaných zvolen za zástupce podnikatelů i ze skupiny hospodářské německý kandidát; totéž opakovalo se i při následujících volbách v roce 1891.

Sledujeme-li pak dále statistické výkazy podniků jak hospodářských tak průmyslových s nejdůležitějšími daty, jeví se nám stav v jednotlivých letech, jak v tab. I. následuje.

Ve skupině podniků hospodářských lze především pozorovati stále stoupající počet přihlášených podniků. Tyto každoroční přírůstky neznamenaají snad číslo nově zřízených podniků a tudíž rozkvět v hospodářství, nýbrž většinou byly to dávno již existující pojistně povinné podniky, jež však přihlásiti majitelé jich tak dlouho se zdráhali, až buď nahodilou kontrolou úřední, anebo — což s největším výsledkem se dělo — volební agitací zúčastněných stran při volbách členů do představenstva zjištěny byly. To vedlo nejen k neúplnosti katastru podnikového — jenž mohl býti prostředky jednoduššími doplňován — a složitosti v agendě (likvidační a účetní), ale především k nemalé ztrátě pojistných příspěvků, neboť za podniky teprv

Tab. I.

rok	Hospodářské podniky:						Průmyslové podniky:						
	počet pří- hláše- ných pod- niků	pojištěno		úhrnný počet pracov- ních dnů	úhrnná mzda do příspěvků započítá- telná		po- jistné pří- spěvky	počet pří- hláše- ných pod- niků	pojištěno		úhrnný počet pracov- ních dnů	úhrnná mzda do příspěvků poj. zapo- čítatelná	pojistné pří- spěvky
		mužů	žep		cel- kem	mužů			žen	cel- kem			
1890	29.473	36.127	43.771	79.898	650.910	14.798	19.478	233.326	96.498	329.824		81.051.980	1.193.816
1891	33.134	39.603	58.421	98.024	951.781	20.654	19.997	248.576	101.890	349.966	95.085.461 (272*)	89.024.498	1.186.876
1892	35.300	55.276	79.658	134.934	1.266.360	27.137	20.236	264.009	105.968	369.977	100.249.770 (272*)	95.187.634	1.185.664
1893	41.210	61.707	85.494	147.201	1.313.906	28.043	21.567	279.780	112.367	392.147	103.988.403 (265*)	102.409.528	1.473.668
1894	50.624	62.775	87.256	150.031	1.327.855	28.072	21.915	290.601	117.612	408.216	111.151.615 (272*)	109.986.192	1.483.326
1895	55.431	75.843	104.380	179.723	1.471.075	45.025	27.879	314.999	127.833	442.832	118.138.144 (267*)	117.304.700	1.638.778
1896	56.919	76.396	105.631	182.027	1.266.650	68.348	29.906	330.228	126.213	456.441	121.218.405 (266*)	126.091.190	1.788.660
1897	63.560	85.460	118.151	203.611	1.321.655	69.911	31.885	333.243	139.194	473.137	123.775.966 (262*)	132.742.151	1.841.623
1898	68.722	92.226	126.907	219.138	1.427.051	83.145	31.238	362.164	135.588	497.752	128.447.224 (258*)	138.131.385	2.233.259
1899	70.297	101.462	141.221	242.683	1.585.414	92.401	31.593	366.139	137.513	503.652	133.306.397 (265*)	146.100.420	2.331.640

*) Počet pracovních dnů jednoho pojistěnce.

po letech přihlášené příspěvek buď vůbec nebyl zaplacen, anebo, poněvadž správnost přiznaných příspěvků se nedala kontrolovati, byly v témže obnosu, jak byly přiznány, likvidovány. Vznikla tím, kromě jiných důvodů, naproti vykázanému odškodnění úplná pasivnost skupiny hospodářské, jež ani revisí tarifovou v roce 1894, při které příspěvek pojistný zdvojnásobněn, ani opětným pozdějším zvýšením v roce 1898 odstraněn nebyl, a je malá naděje, že by 10% zvýšení příspěvků, dnem 1. ledna 1900 aktivované, rovnováhu přivodilo. Ve skupině podniků průmyslových nebyla již možná taková úmyslná abstinence v přihlašování podniků pojistně povinných, s jakou setkáváme se ve skupině hospodářské, tu rozhodoval již ještě jiný činitel — uvědomělejší dělnictvo a častější a větší možnost úrazu — proto každoroční přírůstky nejsou již tak veliké — až na rok 1895, kterým novella zákona úrazového ze dne 20. července 1894 vešla v platnost. Za to však daleko zhoubněji působilo zamlčování vyplacené mzdy a nepřiznávání její příslušné výše do pojistných příspěvků. Proti tomuto *d o b ř e a z á h y z n á m é m u* n e d o s t a t k u mohlo se jedině čeliti náležitě organisovanou službou kontrolní, jejíž potřeba byla tím oprávněnější, že živnostenský řád vedení výkazů mzdových neukládá a při většině menších podnikatelů (zaměstnavatelů) výkazy o vyplacené mzdě skutečně se nevedou. Nebylo-li pak záhy pamatováno na náležitě rozvětvenou, kvantitativně i kvalitativně vyhovující službu kontrolní, byl tu nedostatek životných prostředků ku stále vzrůstající passivitě vedoucí. Srovnáme-li výsledky pojišťovny pražské v tomto směru s druhou největší teritoriální pojišťovnou vídeňskou, seznáme, jak důležitým činitelem byla služba kontrolní.

	Počet přihlášených podniků v roce		Do poj. příspěvků započítatelná mzda zl.		Členské příspěvky zl.	
	1890	1899	1890	1899	1890	1899
Praha .	48.951	101.895	81,702.890	147,685.834	1,208.614	2,295.141
Vídeň .	15.675	36.600	55,709.448	136,373.131	848 079	2,404.168

Zjistíme-li pak dle vyplacené a do pojistných příspěvků započítatelné mzdy (jak známo, započítává se dle zákona do mzdy nebo služby pojištěnců obnos jen do 1200 zl. a z téhož obnosu se také důchod vyměřuje) průměrný denní výdělek průmyslového dělníka, shledáme, že dle mzdy takto přiznané a kontrolované průmyslový dělník v Čechách je až na pátém místě dle rozdělení teritoriálních pojišťoven:

Territorium pojišťovny	Průměrný denní výdělek průmyslového dělníka v krejcarech								
	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
Dol. Rakousy (Vídeň)	131	139	143	147	152	152	157	158	160
Štýrsko, Korutany									
(Št. Hradec) . .	114	113	116	118	119	121	123	126	130
Hor. Rakousy, Solno- hrady, Tyroly (Sol- nohrad)	119	114	112	112	109	115	121	124	123
Přímoří, Krajina, Dal- macie (Terst) . .	101	109	105	107	111	112	115	119	121
Čechy (Praha) . . .	94	95	98	98	99	104	109	108	110

Výkaz tento je zjevným dokladem, jak nedostatečně byly mzdy přiznávány a nedostatečně kontrolovány, neboť ani nepatrný vzrůst průměrné denní mzdy z roku 1891 proti konečnému roku 1899 neodpovídá skutečnosti, ani průměrný denní výdělek v roce 1899 nemožno pokládati za skutečný. Srovnáme-li výkaz tento s výkazem o důchodech doleji uvedeným, seznáme — a to může býti nejsprávnějším měřítkem — že vykázaný průměrný denní výdělek je mnohdy až o 50% menší než průměrný obnos úplného trvalého — tedy 60% — důchodu, jehož stanovení právě onen průměrný denní výdělek za základ sloužil. To ovšem nedá se vysvětliti než tím, že od zaměstnavatelů přiznané a kontrolou zjištěné mzdy jsou rozhodně menší, než v určitém případě mzda důchodce, jemuž úplný trvalý důchod je přiznán. Uvážíme-li dále, že příjmy pojišťovny mimo výnos cenných papírů téměř výhradně plynou ze členských příspěvků pojistných, jež z vyplacené a přiznané mzdy se zapravují, shledáme, k jakým výsledkům spěje hospodářství, když případy výše uvedené nejsou ojedinělými.

Přihlédneme-li nyní k hlavním výsledkům činnosti odškodňovací, pozorujeme tu nového činitele, podstatně odlišného od liknavého a v plnění povinností ne vždy přesného podnikatele. Zde zúčastněná strana — poraněný dělník — i přes liknavost a odpor svého zaměstnavatele dovedl nároky své uhájiti. (Tab. II.)

Proto ve výkazech oznámených úrazů můžeme viděti součet všech přihodivších se poranění, a jistě je řídký případ, že by úraz s následky pracovní neschopnosti nebyl hlášen, dokonce možno tvrdit z počtu úrazů s neschopností méně čtyř neděl trvajících, že náležitého záznamu docházejí dnes i úrazy pranepatrné. Celkové číslo hlášených úrazů — smrtelných pak zvláště — mluví zcela zřetelně,

Tab. II.

Rok	Oznámených úrazů			Pozůstalých a důchodů oprávněných			Počet úrazů s důchody		Úhrn všech důchodů od 1 + 4 + 8 + 9	Úhrnný obnos důchodů					Průměrný obnos ročního důchodu trvalého	
	vůbec	z nichž odškodnění nevyžadovalo (neschopnost — 4 týdnů)	úrazů smrtelných	vдов	dětí	ascen-dentů	trva-lými	dočas-nými		vдов-ských	dět-ských	ascen-dentů	dočas-ných	trvalých		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	v zlatých					v zlatých	
1890	4.039	1971	185	109	201	24	524	1839	2068	4.445	4.377	885	31.557	9.301	150	72
1891	5.653	2991	172	104	219	10	702	1788	2662	12.373	13.769	1744	103.192	51.191	175	71
1892	6.567	3799	175	106	174	11	656	1537	2768	19.112	23.496	2017	143.403	84.361	221	71
1893	7.854	4647	215	125	217	9	1005	1987	3207	27.173	31.075	2201	236.369	98.095	178	77
1894	9.074	5412	214	148	287	14	736	2662	3662	37.110	42.064	3039	357.195	137.427	134	72
1895	10.818	6374	197	121	194	17	1750	2497	4144	48.474	53.159	3386	224.047	436.886	112	81
1896	12.893	7666	248	162	289	17	1561	3121	5230	61.147	64.919	4479	276.900	668.003	189	79
1897	13.558	8267	200	132	250	12	1452	3669	5321	69.863	73.354	4754	283.079	866.404	192	81
1898	14.651	8886	216	130	274	20	1448	4101	5765	79.390	82.484	5645	194.647	1.051.484	197	64
1899	14.217	8304	214	152	276	8	1686	4013	5913	90.751	93.528	6678	172.227	1.216.312	192	67

na jakých ještě primitivních základech spočívá v přemnohých závodech technická a tovární hygiena. O tom ve zprávách živnostenských inspektorů čteme zajímavé věci.

Ve výkazech statistiky úrazové nastává rokem 1895 nápadný obrat. Kdežto až do téhož roku odškodnění úrazů dočasných i trvalých mělo tendenci přiměřeně vzestupnou, kleslo týmž rokem odškodnění dočasných a rapidně stouplo odškodnění důchodů trvalých. Patrna snaha po finalisování důchodů léčebných (vždy 60% důchod), zahrnutých mezi důchody dočasnými, a přeměna těchto v důchody trvalé. Ovšem titul důchodu trvalého není nijak ustálen, praxe připouští nejliberálnější výklad a jen tenkrát je důchod trvalým doživotným, stal-li se poraněný absolutně ku práci neschopným buď ztrátou očí, horních neb dolních končetin a j. Pravidelně požitky trvalého důchodu netrvají déle dvou let, nastává kontrola důchodce a zjištěna-li větší schopnost výdělková, důchod se sníží. V průmyslových anketách obchodních komor pražské a plzeňské, v roce 1898 odbývaných, na tuto okolnost velice bylo poukazováno, poněvadž poskytně-li zaměstnavatel důchodci, jenž ze své renty živ býti nemůže, z milosrdenství nějakého výdělku, majícího povahu více almužny, počítá se mu toto jako pracovní schopnost resp. výdělek a důchod se sníží. Přestává altruismus a nastává tvrdý obligační poměr: do ut des. —

Docela zvláštní nastávají poměry odškodňovací rokem 1896. Ačkoliv absolutní počet úrazů vzrostl i počet důchodů a jich odškodnění stouplo, nedá se toto přece nijak v souhlas uvést s úžasným vzrůstem passiv, vykázaných v tab. III. Již v r. 1894 shledáváme se se schodkem $\frac{1}{4}$ milionu zl., rokem 1895 vzrostl o nový půl mil. zl., rokem 1896 stoupne najednou téměř o $2\frac{1}{2}$ mil. zl. a celkový schodek téhož roku vykazuje již 3 mil., a stoupá stále, až v desátém roce činnosti pojišťovny obnáší $5\frac{1}{2}$ mil. zl. Třeba že vykázaný schodek nijak nelze považovati za kasovní schodek, nýbrž dle pojišťovacího systému kapitálového v Rakousku zavedeného za onen schodek kapitálu, jehož souhrn všech přiznaných důchodů vyžaduje, aby dle zásad pojistné matematiky důchody mohly býti kapitalisovány. Avšak k celkovému výpočtu kapitalisace předchází pro pojistného matematika potřebný odhad jednotlivých důchodů, to jest konstatování největší pravděpodobnosti, že přiznaný důchod pro ono období, pro které se kapitalisace důchodci provádí, zůstane nezměněn. Je-li odhad důchodů přesně prováděn, jest tu správný podklad k výpočtu kapitalisace důchodové,

neodpovídají-li však odhady skutečnosti, pak máme tu co činiti s výsledky fingovanými, jež za podklad k jakékoliv reformě bráti bylo by velice pochybené. To pokládá bych za nezbytnou podmínku, aby odhady s největší rigorosností byly prováděny.

Na vykázaném schodku participuje však ještě jiný činitel s podílem ne nepatrným. Již z předu jsme řekli, že vyplacená mzda do příspěvků pojistných započítatelná neúplně, namnoze i nepoctivě se přiznává, řekli jsme dále, že přiznaná mzda byla mnohdy až o 50% menší, nežli mzda, ze které v určitém případě trvalý důchod byl vyměřen: a nyní přistupuje nový činitel — volební agitace. Loňského roku totiž v době před volbami členů do představenstva přineslo »Právo Lidu« 20. října tuto pozoruhodnou zprávu: »Návrhy na zvýšení neb přiznání vyššího důchodu pro zraněné, než lékařem navrženo, učinili sociálně demokr. zástupci v roce 1897 přes 460 případů, 1898 přes 580, 1899 přes 800, 1900 přes 850 případů.« I když z těchto vypočtených případů odečteme 50% jako agitační prostředek volební, přec zůstane nám ještě tak velký počet důchodů, jichž přiznání neb zvýšení stalo se asi většinou cestou protekční. Uvažme, že každé přiznání a každá změna důchodu vyžaduje lékařskou prohlídku, jest tu tedy bezprostřední styk poraněného s lékařem, jehož odhad výdělkové neschopnosti měl by býti směrodatným; uvažme dále, že návrhy zástupci dělnickými na zvýšení důchodů činěné jsou vždy větší než 1 nebo 2% a že tudíž v celku dostaneme takové plus, jež nemůže býti bez značného vlivu na finanční zatížení. —

Přihlédněme k některým hlavním položkám ze správních výloh. (Tab. III.)

Položka platů a cestovného členů představenstva nedosahuje u žádné teritoriální pojišťovny té výše, jako u pražské, při které členové správního výboru jsou za čestnou funkci honorováni remunerací, jež poskytuje zcela slušnou existenci. Nynější systém zastoupení zaměstnavatelů a dělníků v představenstvu neosvědčil se; provedení voleb jest nejen složité, ale i neobyčejně nákladné. Při dnešní stavovské organizaci, i kdyby dosavadní zastoupení jevílo se nutným, našla by se dozajista forma mnohem jednodušší. V jiných státech, kde zavedeno je dělnické pojišťování, spočívá správa na základech daleko jednodušších. (Viz Rozhledy čís. 14. ze dne 4. ledna 1902.) Také z věcného stanoviska nemá nynější zastoupení žádného zvláštního významu, neboť pro práce legislativní příslušná jest po-

jišťovací rada při c. k. ministerstvu vnitra, v níž i zaměstnatelé i dělníci mají zástupce. Celkové správní výlohy dosahují obrovské již výše, dozajista že participují na vykázaném schodku slušným procentem. Arci přece však ne takovým, aby mohly býti považovány za největší zlo vykázaného schodku; to leží jinde, jednak v kvantitativně i kvalitativně naprosto nedostačující mezdní kontrole, o čemž daly by se uvést drastické případy, jednak v nedostatku taxativně přiznávaných důchodů.

Tab. III.

Správní výlohy:							Celkový bilanční + přeby- tek — scho- dek	Počet úředníků a zřizenců	Pensijní fond úředníků a zřizenců
cestovné a funk- ční platy členům představenstva	služné úřed- níků a zřiz- enců	náklady na vyšetření úrazů	náklady lékařské	výlohy rozhodčího soudu	úhrnné výlohy správní				
zlatých							zlatých		zl.
1890	10851	55.217	3.452		51	90.977	+ 143.476	98	12.000
1891	8142	67.565	8.082		191	114.169	— 40.737	99	24.484
1892	7972	80.995	15.226		316	121.394	+ 43.560	?	37.473
1893	8029	94.602	23.120		1066	143.048	+ 10.846	?	50.987
1894	8802	113.183	30.858		3430	160.943	— 225.641	?	65.047
1895	7971	121.779	29.293	10.885	3843	176.422	— 797.426	148	71.039
1896	8097	125.511	33.381	15.593	5773	236.050	— 3.064.424	150	78.398
1897	7804	139.864	44.100	24.574	9942	294.284	— 3.991.612	162	87.105
1898	7645	138.145	45.687	25.834	15.718	301.207	— 4.334.476	163	95.569
1899	7576	155.032	44.533	28.012	20.812	334.400	— 5.418.647	171	104.121

Desíletý výsledek činnosti úrazové pojišťovny dělnické pro království České nijak není utěšený, bilanční pak stav volá po nejrychlejší nápravě. I na ostatním poli sociálních otázek zůstala pražská úrazová pojišťovna nečinnou, a mimo stavbu vlastní budovy, do níž bylo investováno půl milionu zlatých, a zúčastněním se grafickými tabulkami o činnosti pojišťovny na některých výstavách nemůže se správa ničím jiným vykáhati. Jiné i nejmenší teritoriální pojišťovny vystavěly již řadu dělnických domků, poskytují hypoteční úvěr a j.

Après nous le déluge!